

Н.А.БЕКЕТОВ,
Ш.И.БОТИРОВА

ТӘРБИЕ

37.015
Б-49

ЎЗБЕКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ Орта АРНАУЛЫ БІЛІМ МИНИСТРЛИҒИ

ТАШКЕНТ ОБЛАСТЫ
ШЫРШЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТЫ

Н.А.БЕКЕТОВ, Ш.И.БОТИРОВА

ТӘРБИЕ

(оқу қолданба)

13725/10

ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TAILIM VAZIRLIGI CHIRCHIQ DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

«ZEBO PRINT»
ТОШКЕНТ – 2022

у
Ко
в

УДК: 37.015(075.8)
КБК: 74.6уа75

Оқу қолданбада Тәрбие пәнін жан-жақты меңгеруге қатысты мәселелер дәйектелген. Мұнда Тәрбие пәнінің түрлі салалары жүйелі түрде көрініс тапқан. «Тәрбие» пәні - жоғары оқу орындарының бастауыш білім факультеттерінде өтілетін теориялық пән. Оқу қолданба студенттерді тәрбиенің негізгі ұғымдарымен, терминдерімен таныстыру, оның басты теориялық қағидалары баяндалған.

Тәрбие – адамның қоғамда өмір сүруіне қажетті қасиеттерді меңгеруіне бағытталған шаралар кешені. Білім – адам болмысының ең ежелгі және мәңгілік құндылықтарының бірі. Тәрбие – аймақтық орталықта тек пән ретінде оқытылып қоймайды, өзге пәндердің бәрінен де білім беруге және ондағы бүкіл тәлім-тәрбие, қоғам жұмыстарын жүргізуге негізгі қастысым құралы есебінде қызмет етеді.

Оқу қолданба жоғары оқу орындарының 5111700 – Бастауыш білім (қазақ тобы) мамандығына арналған.

Пікір білдірушілер:

У.Байқабилов – ТОШМПИ-дің «Өзбек тіл білімі» кафедрасының доцент М.а.

Д.Дүйсабаева – Низами атындағы ТМПУ-дің «Қазақ тілі мен әдебиеті» кафедрасының доценті.

ISBN 978-9943-8463-1-9

Ең үлкен байлық — бұл
ақыл-интеллект және
ғылым
Ғылым, ең үлкен
мирас — бұл
жақсы тәрбие,
Ең үлкен келетіндік — бұл
білімсіздік!

Ш. Мирзияев

ҚҰРМЕТТІ СТУДЕНТТЕР!

Сіздің өміріңіздегі маңызды кезең басталады. Сіздің жасыңызда адамдар жарқын болашақты көргісі келеді. Дәл осы жаста сіз жылдар бойы мазасызданған армандарға негізделген жоспар құра бастайсыз.

Мұның бәрі бақытты, лайықты және тәуелсіз өмірге ұмтылудың белгісі.

Есіңізде болсын, тәуелсіз өмірдің қауіпсіз панасы - білім мен тәрбие. Кім болсаңыз да, қайда болсаңыз да, сіз өз болашағыңыздың иесісіз. Қазіргі заманғы білім мен жақсы тәрбие сізге және сіздің ата-анаңыз қалайтын адам болуға, әдемі және бақытты өмір сүруге көмектеседі.

Бұл жолда табандылық сізге көмектеседі. Ақыр соңында, міндетке жету күшті ерік-жігерді қалыптастырады және қажырлы еңбек пен ізденісті ынталандырады.

Бүгінде біз жаңа технологиялық заманда өмір сүріп жатырмыз.

Жаңашыл, бастамашыл және креативті мамандар барлық уақыттағы ең табысты адамдар болды. Сонымен, сіздің әлеуетіңізді дамытатын нәрселерге, ардайым алға ұмтылатын адамдарға назар аударыңыз. Есіңізде болсын, сіздің жастық шағыңыз - сіздің өміріңіздегі алтын уақыт. Осы мүмкіндікті пайдаланып тәрбие мен терең білім алуға, Отанға қызмет етуге, ізгі және ізгі істер жасауға жұмсаңыз.

КІРІСПЕ

Мемлекетімізде егемендік жылдарында амалға асырылған кең ауқымды реформалар тәуелсіздігіміздің берік болуын, қауіпсіздік және құқықтық негіздерін, қоғамда заң үстемдігін орнату, адам құқық және еркіндіктерін, ұлтаралық ынтымақтастық пен діни еркіндік мұқитын пайда ету үшін маңызды ірітас болды, халқымыздың тұрмыс дәрежесінің жоғары болуы, дүниежүзі талаптары дәрежесінде білім алу және кәсіп менгеру, азаматтарымыздың ізгі жұмыстарды орындау үшін барлық жағдай жаратылды.

Тәрбие – жеке адамның бойында белгілі бір физикалық, психикалық, рухани, адамгершілік және, рухани қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған педагогикалық процесс. Ана тілінің топырағында көктеп, ауасынан тыныс алмаған өнер де, білім де өміршен емес. Халық өзінің ғасырлар бойына жасаған асыл мұраларын ұрпақтан-ұрпаққа алдымен тәрбие арқылы табыс етеді. Тәрбие – адамның қоғамда өмір сүруіне қажетті қасиеттерді менгеруіне бағытталған шаралар кешені. Білім – адам болмысының ең ежелгі және мәңгілік құндылықтарының бірі. Тәрбие – аймақтық орталықта тек пән ретінде оқытылып қоймайды, өзге пәндердің бәрінен де білім беруге және ондағы бүкіл тәлім-тәрбие, қоғам жұмыстарын жүргізуге негізгі қастысым құралы есебінде қызмет етеді.

Елбасымыз Ш.М.Мирзияевтің бес стратегиясының төртінші басқышында көрсетілген: «Жастардың руханиятын өркендету, олардың ортасында кітапқұмарлықты кен түрде насихаттау бағыты» мысалында оқулықтар мен оқу әдістемелік құралдарын жазу, жастардың оқуға деген қызығуын арттыру басты талаптардың бірі болмақ.

«Осы уақытта, ақпарат-коммуникация саласындағы соңғы жетістіктерді менерумен бірге, жастардың кітап оқуға деген қызығуын арттыруға, оларды кітаппен дос болуға, тұрғындардың кітап оқуға деген қызығуын және де арттыруға айрықша көңіл аудару қажет болады. Мұның үшін, ең алдымен, ұлттың әдебиетіміз бен әлем әдебиетіміздің ең жақсы үлгілерін соның ішінде қазіргі жастарымыз яғни студенттеріміздің өз мамандықтары бойынша оқулықтар мен оқу құралдарын

әлеуметтік тармақтарға орналастыру және оларды кең насихаттауға ерекше көңіл аударуы ас маңызды талап етеді» - деп айтқан болатын Президентіміз Шавкат Мирзияев.

Иә, шынында да, елімізде жан-жақты салауатты және кемел ұрпақты көмекке жеткізу, жастарымыздың ұлттық және жаппададилық құндылықтарымыз негізінде тәрбиелеу мақсатында жоғары оқу орындарының қазақ тілі және әдебиеті бағытындағы студенттердің қазіргі қазақ әдеби тілі пәнінен түрлі технологиялар, әдіс-тәсілдерді, тәлім-тәрбие үдерісіне заманауи жаңдасулар және инновацияларды қолдану компетенцияларын дамыту, инновациялық технологиялардан пайдалану үшін қажет болған білім мен ептіліктерді қалыптастыру, заманауи оқыту құралдарынан пайдалану дағдысын дамыту негізгі міндеттердің бірі болып табылады.

Оқу құралында педагогикалық жоғары оқу орны студенттеріне тәрбие пәнінің қыр-сырларын кенінен менгерту мәселесі көтерілген. Оқу құралында студенттен шығармашылық ідікестерді қажет етеді. Оқытудың өзі нәтижеге бағытталған білім беру болғандықтан, оқу құралында студенттерді тәрбие пәнін жетік үйренуге байланысты теориялық тапсырмалар мен сұрақтар берілген.

Студенттерінің өзіндік тіл ерекшелігін, ойлау қабылдерін тәрбие арқылы қабылдау мүмкіндіктерін ескере отырып, танымдық көзқарастарын кеңейтетін мәтіндер мен иллюстрациялар алынды. Мұнда студенттерді тәрбие пәнінің нәрімен сусындатып, адамгершілігі жоғары, талғамы биік азамат ретінде қалыптастыру мақсаты көзделді.

Бұл оқу қолданбада пәнді оқып-үйрену қажеттілігі болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне ғылыми, әдістемелік және практикалық тұрғыда қойылатын кәсіби талаптардың бірі болып табылады. Өйткені бұл ғылым гуманитарлық ғылымдар бойынша оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыру, жүзеге асыру және тиімділігін зерттеуді үйлестіреді.

Сондықтан оқу құралында тәрбие пәнінің салалары туралы мәліметтер, тапсырмалар жүйеленіп берілді. Студенттің білім, білік, дағдыларын іс жүзіне асыру мақсатында өз бетімен ізденуге ынталы мамандыққа байланысты мәтіндер, суреттер,

белсендіруіші сұрақтар мен ой толғаулар және глоссарийлер берілген.

Бұл оқу қолданба да жоғары оқу орындарының бастауыш білім факультеттеріне арналған үлгілі бағдарлама мен жұмыстық бағдарламаға сәйкес құрастырылған.

Оқу қолданбада әрбір тақырыпты студент қай дәрежеде меңгергенін бақылау және алған білімін пысықтау үшін берілген сұрақтар мен тапсырмалар студенттер мен оқытушыларға жеңілдік тұтызары даусыз.

І ТАРАУ. «ТӘРБИЕ» ПӘНІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

«Тәрбие» пәні және оған тиісті нормативтік құжаттар

Жоспар:

1. Тәрбие теориясының жалпы белгілері
2. «Тәрбие» пәнінің негіздері.
3. «Тәрбие» пәнін оқыту қажеттілігі

Тірек сөздер:

Тәрбие, теория, ғылым, негіз, норма, құжат, оқыту, қажеттілік, шешім, білім, дағды, оқу, құзыреттілік, тәжірибе.

Тәрбие – жеке адамның бойында белгілі бір физикалық, психикалық, рухани, адамгершілік және рухани қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған педагогикалық процесс. Тәрбие – адамның қоғамда өмір сүруіне қажетті қасиеттерді меңгеруіне бағытталған шаралар кешені. Білім – адам болмысының ең ежелгі және мәңгілік құндылықтарының бірі. Тәрбиесіз жеке адам да, адам қоғамы да болуы мүмкін емес. Өйткені адам мен қоғамның өмір сүруін қамтамасыз ететін құндылықтар ұрпақтан ұрпаққа тек тәрбие арқылы беріледі.

Педагогикалық әдебиеттерде «Білім беру» термині кең және тар мағынада қолданылады. Кең мағынада тәрбие – жеке тұлғаны қалыптастыруға, оның қоғам өндірісіне және қоғамдық, мәдени-мәдениетшілік өміріне белсенді қатысуын қамтамасыз етуге бағытталған барлық әсерлердің, іс-әрекеттердің, әрекеттердің және ұмтылыстардың жиынтығы. Бұл түсінікте тәрбие отбасында, мектепте, балалар мен жасөспірімдер ұйымдарында жүргізілетін тәрбие жұмысын ғана емес, бүкіл қоғамдық жүйені, оның жетекші идеяларын, өнердің барлық түрлерін қамтиды. Тәрбие деген кеңірек ұғымға білім мен мәлімет те кіреді.

Тар мағынада тәрбие – адамның физикалық дамуын, дүниетанымын, рухани-адамгершілік бейнесін және эстетикалық тұлғамын дамытуға бағытталған педагогикалық іс-әрекет. Бұл ретте отбасы-тәрбие мекемелері, қоғамдық ұйымдар тәрбие жұмысын жүргізеді. Білім беру мен оқыту тар шеңберде қарастырылмаған. Бірақ кез келген тәрбие білім алумен тығыз байланысты болады. Себебі, адам тәлім-тәрбие, білім алу